

Uvod

Od davnih vremena prostor Rame bio je raskrižje važnih putova koji su iz Primorja i Dalmacije vodili dalje u unutrašnjost. Zbog svog geostrateškog položaja Rama je oduvijek bila meta brojnih vojski i osvajača. Od Rimljana, Turaka, Talijana i drugih vojski za vrijeme Drugog svjetskog rata, pa do zadnjeg, Domovinskog rata kada su je pokušali zauzeti JNA i četnici, te Armija BiH. Zbog niza povijesnih okolnosti, ali i smjenjivanja različitih vojski često je dolazilo do stradavanja, počevši od vremena turske vladavine, a posebno Drugog svjetskog rata i listopada 1942. godine. Sve to ostavilo je neizbrisivi trag u povijesti Rame i sjećanjima brojnih ljudi. Poučeni događajima iz prošlosti, odmah na početku agresije na Hrvatsku, Ramljani započiju pripreme za obranu Rame od JNA i četnika, ne sluteći da će u vrlo kratkom vremenu dobiti još jednog neprijatelja. Neprijatelja kojeg su naoružali, hranili i liječili.

Nakon pada Kupresa u travnju 1992. godine, iako loše naoružani i bez većeg vojničkog iskustva, organizira se obrana i vojničko znanje stječe u „hodu“. Unatoč velikoj nadmoći JNA u ljudstvu i tehnici, uspostavlja se kakva – takva ravnoteža i stabilnost crta obrane. Uz svakodnevna zasipanja stotinama granata položaja koje je držao HVO, a posebno sela Zvirnjača, koje su branili pripadnici satnije HOS-a iz Rame, nije došlo do pomicanja obrambenih crta. Ljeto 1992. godine donijelo je nekoliko kombiniranih tenkovsko-topničkih i pješačkih napada srpskih snaga na dominantnu kotu Ravašnica. U jednom takvom pokušaju osvajanja Ravašnice, HVO je topništvom u potpunosti razbio neprijateljske postrojbe, tako da poslije toga nije bilo značajnijih pokušaja napada pješastvom.

Uz svakodnevna granatiranja crta obrane, uvidjevši da ne može napredovati, neprijatelj mijenja taktiku i dalekometnim topništvom gađa civilne ciljeve, a posebno grad Prozor, što izaziva velika razaranja, ali i stradanja civila. Kraj kolovoza 1992. donosi sve češće nesuglasice i napetosti između HOS-a i HVO-a s jedne, i pripadnika muslimanske TO s druge strane. Iako ih je HVO naoružavao i davao im potpunu logističku potporu, Muslimani traže odvojene crte obrane. Krajem kolovoza Muslimani aktiviraju već pripremljen plan djelovanja protiv HVO-a, naređuju povlačenje svojih snaga s crta obrane prema četnicima i raspoređuju ih oko Prozora, gdje se ukopavaju. Takvo ponašanje izazvalo je još veću napetost. Nastale tenzije pokušale su se smiriti pregovorima u kojima sudjeluju predstavnici objiju strana, ali bez konkretnih rezultata.

S vremenom su napetosti rasle, da bi sredinom listopada 1992. dosegle vrhunac. U ponovnom pokušaju smirivanja stanja, u zgradi Hidroelektrane Rama održan je sastanak pripadnika brigade „Rama“ i pripadnika ABiH. Uz više tema koje su bile na dnev-

nom redu bila je i ona oko koje su se lomila koplja – implementacija zaključaka republičke Vlade koji su se ticali vojnog ustroja. U tim zaključcima pisalo je da na teritoriju gdje Hrvati imaju većinu, treba ustrojiti HVO u koji se trebaju uključiti i Muslimani, a ondje gdje je slučaj obrnut treba ustrojiti Armiju BiH u koju se trebaju uključiti i Hrvati. Unatoč činjenici da u Rami Hrvati čine većinu (oko 65 %), Muslimani nisu željeli prihvatiti te zaključke. U kraćoj stanci koja je napravljena radi konzultacija, predstavnici brigade „Rama“ dobili su vijest da su muslimanske postrojbe napale pripadnike HVO-a u rajonu Zgonovi i ubile vojnika Franju Zadru. Taj događaj prekinuo je sastanak i ubrzo iza toga dolazi do sporadičnih sukoba u Prozoru koji su tijekom noći prešli u pravi rat. U razdoblju od 15-ak sati pripadnici brigade „Rama“ i satnija HOS-a, uz pomoć postrojbi iz Livna i Tomislavgrada, porazili su muslimanske snage čije je kompletno vojno i civilno vodstvo pobjeglo i za sobom ostavilo veliki dio kompromitirajuće dokumentacije o njihovim planovima prema Hrvatima.

Prema iskušanom receptu, muslimanski mediji iz Sarajeva u javnost pokušavaju plasirati svoju „istinu“. Govori se o tome kako Prozor više ne postoji, da su „ustaše“ pobile više od 300 Muslimana te da je u sukobu u Prozoru sudjelovala i Hrvatska vojska s dvanaest tenkova tipa „Leopard“. Istine radi, u sukobima u Prozoru poginulo je **osam** Muslimana, a na hrvatskoj strani bilo je **pet poginulih i osamnaest ranjenih**. Nije istinit ni navod o sudjelovanju Hrvatske vojske u sukobu u Prozoru i tenkovima „Leopard“. Niti jedan vojnik HV-a nije sudjelovao u oslobađanju Prozora, a o tenkovima ne treba niti govoriti. U mnogim kasnijim izvješćima i analizama sukoba u Prozoru, muslimanski mediji svaki put spominjali bi neku drugu brigadu HV-a, od 4. splitske, preko 113. šibenske do Bojne Zrinski. Istina je da su u sukobu u Prozoru sudjelovala dva tenka iz sastava brigade „Rama“, kao i dio topništva, sve povučeno s crta obrane prema četnicima, te jedna samohotka postrojbe iz Tomislavgrada.

Sukob u Prozoru dio je smišljenog plana muslimanskog vodstva koje je na račun Hrvata pokušalo nadoknaditi gubitak teritorija od strane Srba. Zauzimanjem Prozora i prijevoja Makljen središnja Bosna bila bi u potpunosti odsječena i prepuštena na milost i nemilost. Uz već spomenuto, plan muslimanskog vodstva bilo je zauzimanje doline Neretve, a time i cjelokupnog elektroenergetskog sustava neretvanskog sliva. Kasniji slijed događanja pokazat će planove i nastojanja muslimanskog vodstva da pod svaku cijenu zauzme Prozor i Crni vrh, jer tko vojnički drži Makljen i Crni vrh, topnički kontrolira široki teritorij od Bugojna do Konjica. Nije slučajno da je Crni vrh bio mjesto početka, ali i završetka velike muslimanske ofenzive pod nazivom „Neretva ‘93.“, mjesto na kojem se branila Rama, Uskoplje, središnja Bosna, ali i Hercegovina, pa i Hrvatska.

Unatoč pripremljenim planovima i djelovanju protiv Hrvata Rame i brigade „Rama“, muslimansko vodstvo u svakom pogledu podcijenilo je snagu i odlučnost Ramljana da se brane od bilo kojeg neprijatelja. Pokušaj napada na Hrvate u Rami za Muslimane prozorske općine završio je potpunim porazom.

Ante Beljo

1. bojna „Fofa”

1. bojna „Fofa”, Uzdol 1994.